

Milena Karapetrović

Univerzitet u Banjoj Luci, Filozofski fakultet, Bulevar vojvode Petra Bojovića 1a, BIH-78000 Banja Luka
milena.karapetrovic@gmail.com

U sjeni avatara

O (re)konstrukciji ženskog identiteta

Sažetak

Problem određenja ženskog identiteta u doba postmoderne glavna je tema ovog rada. Uzimajući kao okvir trostruko objašnjenje termina avatar, ovdje se nastoji prikazati u kojoj je mjeri ženski identitet i dalje pod utjecajem patrijarhalnog obrasca. Ako avatar iskoristimo kao ono što nas upućuje na utopijsko, virtualno i božansko, postavlja se pitanje kreira li se danas slika žene u procijepima pluralističkog pristupa te određuje li se ženski identitet po uzorima za koje se smatralo da su nadiđeni i dokinuti. Paralelno s porastom broja feminističkih koncepcija i jačanjem ženskog organiziranja vidljivo je ponovno uspostavljenje vladavine maskulinog u novim oblicima, a što možemo ilustrirati na primjerima iz područja popularne kulture, medija, institucionalnog djelovanja.

Ključne riječi

avatar, identitet, feminizam, maskulino, postmodernizam, subverzija, neokonzervativizam, rod, (re)konstrukcija

Pitanje ženskog/ženskih identiteta pozicionirano je u samom središtu opće rasprave o problemu identiteta. Pluralizam, kao jedno od glavnih obilježja postmoderne i postmodernog doba, uvjetovao je postavljanje novih pitanja feminizmu, kako u teoriji tako i u polju aktivizma. Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća svjedočili smo nastanku i razvoju feminističkih i rodnih teorija u okviru kojih je ženski identitet prošao put od ocrtavanja i formiranja (konstrukcije) do preispitivanja vlastitih granica (dekonstrukcije). Dileme i rasprave unutar i izvan feminizma o pitanju ženskog/ženskih identiteta ogledaju se na različite načine u suvremenom globalnom društvu i nemoguće ih je u cijelosti obuhvatiti, ali možemo pratiti tragove koji se očitavaju u različitim diskursima i javnom prostoru. Ti tragovi, sasvim odvojeni i postavljeni u različite koncepte, pokazuju da dostignute slobode ženskog djelovanja i izražavanja bivaju stavljene u nove kalupe. S novim »čitanjima« otvara se najviše prostora za »učitavanja« na nedorečeni i nezaokruženi pojam roda, te se u procijepima nedorečenosti ponovo naseljava ono nikad do kraja dokinuto tradicionalno i konzervativno. Slika žene koja se stvara u različitim područjima života postaje tako najbolji pokazatelj novog zarobljavanja i opresije.

U ovome tekstu kao okvir za preispitivanje klasičnog patrijarhalnog obrasca i predstavljanja žene i ženskosti u vremenu kada se uspostavlja neokonzervativni diskurs u procijepima postmodernog traganja za identitetom, poslužiti će nam trostruko značenje riječi *avatar*. Ovdje se kratko treba podsjetiti tih značenja i to onim redom kako bismo danas najvjerojatnije dobivali odgovore

na pitanje: što je avatar? Prvo, u filmu Jamesa Camerona, to je biće stvoreno genetičkim inženjeringom – hibrid ljudske DNK i nove vrste iz magičnog svijeta Pandore. Riječ je o popularnom znanstveno-fantastičnom prikazu neprestane ljudske potrebe za kreiranjem tijela kao prostora koji će duhu napokon pokazati njegovu vječnost. Drugo, *avatar* kao termin koji se od sredine osamdesetih godina pojavljuje u računarskim igrama te uskoro postaje dijelom svakodnevice novih generacija kao mogućnost vlastitog preobražaja i kreiranja identiteta u virtualnom svijetu. Treće, u izvornom hinduističkom značenju – *avatar* kao božanska inkarnacija – moć vječnog i neograničenog, na trenutak prikazanog u svijetu konačnosti. Ukratko, *avatar* sada možemo predstaviti: kao još jedan način izražavanja utopijskog – onog što ne postoji; kao predodžbu u virtualnom svijetu – ono nešto što ostaje u granicama naše mašte, a uzima dobar dio našeg stvarnog; kao božanstvo – izuzetno moćno, ali nedodirljivo i sa stvarnim svijetom nespojivo.

Ovo trostruko značenje kao da čini trokut posredstvom kojeg ponovno biva ograničen i sputan i ženski identitet. Snaga tih novih okova još nenadiđene vladavine maskulinog pokazuje se u tome što se ponovno kreira slika žene koja ne odgovara stvarnosti. Tako ženski identitet/i i na početku 21. stoljeća ostaje/u zasnovani na staroj matrici, koja ima mnoštvo novih različitih oblika i time novu moć zavodljivosti. Generacijama žena odraslima na stečenim ženskim pravima danas se ne čini da mizogini sadržaji u (popularnoj) kulturi ili svakodnevici mogu nositi opasnosti kao u ranijim vremenima. Da bismo istaknuli u kojoj mjeri je feminizam i ženski identitet/i i dalje daleko od toga da bude završen projekt, uzet ćemo u obzir kratak uvid u teorijsku raspravu o identitetu, presjek stanja u feminističkoj teoriji i ženskom pokretu danas, te primjere predstavljanja žene u različitim područjima života.

I

Upustiti se u ponovnu potragu za ženskim identitetom znači ući u polje postmodernističkog relativizma. To je prostor gdje mnoštvenost izgovorenog i napisanog posljednjih desetljeća ponekad obeshrabruje u nastojanju određivanja što je to identitet. Iako svjesni svih prepreka, ne možemo odustati od traženja. I nama u suvremenosti, kao što je bilo i našim prethodnicima, ostaje neodgodiva zadaća bivanja (postojanja i postajanja) i nastojanje da makar pridemo odgovorima na pitanja: Tko smo mi? Tko sam ja? Što je to što vas/nas, tebe/mene određuje? Za ilustraciju rasprave o identitetu ovdje ćemo predočiti tek postmoderno određenje identiteta teoretičara kulture Stuarta Halla, čija koncepcija odražava glavne postavke danas dominantnog konstruktivističkog stava. Prvenstveno deridijanskim tragom, koji ukazuje na »promišljanje na granici«, u »intervalu«, Stuart Hall nas upućuje na drugačije čitanje onoga što je u napisanom »prekriženo«. Naglašava da bi identitet mogao biti »između dokidanja i pojavljivanja: ideja koju se ne može misliti na stari način, ali bez koje određena ključna pitanja uopće ne možemo promišljati«. ¹ Također, Hall jasno ističe da je identitet svakako uvijek u odnosu na političko, odnosno negdje »između subjekta i diskurzivnih praksi«, ² ako ćemo u pomoć prizvati kasnog Michela Foucaulta.

Odmak od monolitno sazdanog subjekta klasične filozofije bio je neophodan u suvremenoj teoriji, te se jedino može govoriti o nečemu fluidnom. ³ Tako se klasično određenje istog – unaprijed zacrtanog i točno određenog – sada stavlja na stranu. U opticaju je govor o strategiji, pozicioniranju, težnji za nadoknađivanjem onoga što nemamo, za priljubljuvanjem uz strano ma koliko

strano i drugačije bilo, za gušenjem straha i umirivanjem čežnje. Važno je da znamo da prolazimo proces koji nije više put k izvjesnosti sazdanog na gordosti europocentričnog. Ne tražimo više izvor, nego se odmičemo od njega pokušavajući odgovoriti, kako to Hall naglašava, ne »što smo« i »odakle dolazimo«, nego »što bismo mogli postati«. ⁴ Prvo značenje *avatara* sada nam se jasno ukazuje kao privlačnost onog budućeg, ljepšeg, boljeg. Pri čemu bismo željeli zaboraviti na mogućnost da tako ne bude.

Pitanje je, ipak, već postavljeno i možemo ga uputiti postmodernistima i teoretičarima kulture: gdje mi to idemo? U želji za stvaranjem nečega potpuno novog, ostajemo li previše ranjivi i otvoreni i za promjene koje će biti daleko od očekivanih? Oглеda li se to u onom što Hall naziva »prišivnim bodom«, pri čemu je identitet upravo ono što nastaje na »točkama privremenog spajanja« subjekta i subjektne pozicije. ⁵ Ako nismo sigurni što to sastavljamo i nemamo dovoljnu predodžbu o onom što nastaje iz toga, ostaje tek nešto ili frankeštajnovski sklopljeno ili praznina koju ne možemo popuniti ili naprosto nešto što će i poslije zašivanja biti suviše slabo i brzo će popustiti.

Treći *avatar* također je uvijek u blizini – potreba za božanskim, svetim. Ta slika svijeta neraskidivo je vezana za patrijarhat – bilo da je riječ o tumačenju religije, koje jasno i nedvosmisleno muškarca uspostavlja i održava na tronu, bilo da nudi božansku nedostižnu predodžbu žene nasuprot stvarnoj ženi od krvi i mesa. Zato, uz Pierrea Bourdieua, i dalje se možemo čuditi onome što on naziva »paradoksom dokse«. ⁶ Dominacija muškaraca i dalje je vidljiva kroz primjenu »simboličkog nasilja« koji se provodi »u ime simboličkog principa«. ⁷ Nevidljivost djelovanja mehanizma moći opstaje tako usprkos naporima demistifikacije, jer demistifikacija pojedinačnog nosi opasnost neprepoznavanja istog u drugačijoj formi. Upisanost »muškocentričnog nesvjesnog« ⁸ svijeta ne samo da je ostavilo ožiljke na tijelu žene nego i dalje ranjava i prilagođava njene pokrete i ponašanje obrascu čiji vjekovni utjecaj tek popušta, ali još ne prolazi. Feminističko djelovanje iskazalo je izuzetnu snagu u nastojanju demistificiranja, razobličavanja i o(t)pisivanja nasilja maskulinog, ali surova igra s novim pravilima se nastavlja, dok nove društveno-historijske okolnosti doprinose prikrivanju tragova očiglednog. Bilo da je riječ o zaključcima na osnovu istraživanja Berbera iz Kabilije, ili bilo koje druge zajednice u drugom geografskom prostoru, u temelju vladajućeg mehanizma ostaje isti uzrok:

1
Stuart Hall, »Kome treba 'identitet'?«, prevela Sandra Veljković, str. 216. Dostupno na: <http://www.fabrikaknjiga.co.rs/rec/64/215.pdf>, pristup: 30. 5. 2007.

2
Ibid.

3
Ovdje se može uzeti u obzir odrednica »fluidnosti« kako je koristi sociolog Zigmunt Bauman, koji do krajnjih granica zaoštava problem identiteta kao nečeg potpuno promjenljivog, neodređenog, neuhvatljivog. (*Liquid Modernity*, Polity, Cambridge 2000.; *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*, Polity, Cambridge 2003.; *Liquid Life*, Polity, Cambridge 2005.; *Liquid Fear*, Polity, Cambridge 2006.; *Liquid Times: Living in an Age of Uncertainty*, Polity, Cambridge 2006.)

4
S. Hall, »Kome treba 'identitet'?«, str. 218.

5
Ibid., str. 220.

6
Pierre Bourdieu, *Vladavina muškaraca*, CID/Univerzitet Crne Gore, Podgorica 2001., str. 1.

7
Ibid., str. 2.

8
Ibid., str. 11.

»Muškost je, kao što se to vidi, veoma *relativan* pojam, konstruiran prema muškarcima i za muškarce, a protiv ženstvenosti, u jednoj vrsti *straha* od ženskog a najprije od samog sebe.«⁹

Žene se s tim strahom već odavno suočavaju tako što sigurnost i snagu pronalaze u okrilju feminističkih getoizirajućeg okupljališta, što donosi zaštitu od napada, ali i krije opasnost gubljenja u vlastitom labirintu.

Onaj drugi *avatar* skriva se u preispitivanju feminizma. U nastojanju konstruiranja u potpunosti novog identiteta, krajnosti teoretskog preispitivanja prijete odvajanjem identiteta od stvarnosti i prepuštanjem virtualnom. Danas veliki problem predstavlja govoriti o ženskom identitetu s obzirom na nasljedstvo odrednice rodnog identiteta koji, iako obilježen pluralizmom, ima prepoznatljive putove u akademskoj feminističkoj teoriji. Reći samo »ženski identitet« djeluje ili kao pridržavanje za već nadiđenu terminologiju u svijetu feminističke i rodne teorije ili kao odmak ka banalnom – na primjer, svijetu ženskih časopisa koji i dalje govore o stvaranju ženskog savršenstva koje je u službi muškarca – savršenog, naravno.

Događa li nam se danas upravo to s pokušajima određenja ženskog/ih identiteta? Da nas upadanje u uske ograde diskursa vodi ka nadmoći partikularnih identiteta koji zamagljuje kritički teoretski iskorak i stvaraju nove konflikte i sukobe u stvarnosti. Odnosno, da ponovno shvaćamo koliko smo ranjivi. Moglo bi se to primijeniti, na primjer, na rodne identitete i na klasičnu raspravu o utvrđivanju jednakosti nasuprot uspostavljanju jasne razlike i obrnuto, što je veoma često predmet spora među feminističkim teoretičarima/kama. Pluralizam feminističke teorije upravo je njena živa, pulsirajuća jezgra. Istovremeno, feministički sporovi izvučeni iz konteksta postaju uporištem za one potpuno suprotnih stavova. Važno je pitanje na koji način se to odražava u društvenoj stvarnosti. Ili, da konkretiziramo, mogu se postaviti sljedeća pitanja: Gdje smo četiri desetljeća nakon osnivanja ženskih/feminističkih i, kasnije, rodni studija? Kakvi su rezultati *Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena* tri desetljeća nakon usvajanja? Što se sve postiglo usvajanjem nacionalnih zakona o ravnopravnosti spolova i institucionalizacijom poštivanja i zaštite ljudskih ženskih prava u mnogim zemljama? Na ova pitanja mogu se ponuditi tek djelomični odgovori te ona služe tek kao mjesta označavanja za neke moguće nove strategije.

Ono što se može reći više je ilustracija, a manje temeljno istraživanje. S jedne strane, kada je riječ o ostvarenju ravnopravnosti, jasna linija napretka svakako se može sagledati (pravo glasa, pravo na obrazovanje, pravo na vlastito tijelo) zahvaljujući internacionalizaciji i udruživanju ženskih pokreta. Također, tu je nevjerojatno brz uspon feminističke teorije u akademskim okvirima i povećanje broja istraživača/ica koji/e se bave temama unutar ove paradigme. S druge strane, na djelu je gubljenje i traženje u labirintima postmodernog feminizma.

II

U potrazi za ženskim identitetom/ima daleko smo od jednoznačnosti i jasnog definiranja. Jedino što možemo je pokušati sagledati različite slike u kojima se taj/ti identitet/i ocrta/ju kao kolaž neizbrisanog patrijarhalnog i novopisanog feminističkog. Ovdje predočavamo samo neka od područja stvarnosnog u kojima se pokazuje u kojoj mjeri ostajemo u sjeni avatara ili se odmičemo od njega.

1. Važno polje predstavljanja ženskog u svijetu popularne kulture najbolje se vidi u filmovima. Taj prostor umjetničke kreacije, dobrim dijelom komerci-

jaliziran, ispred nas je kao ogledalo. Pitanje je samo kakvo ogledalo – koje donosi približno vjernu ili potpuno iskrivljenu sliku? Tijekom 2009. i 2010. godine nastala su dva filma koja mogu poslužiti kao primjeri. Na jednoj strani, film o kojem se mnogo znalo i prije nego se pojavio, a na drugoj strani film koji je ostao izgubljen u bogatoj filmskoj produkciji. U Camerunovoj 3D filmskoj fantastiji *Avatar*, osim već ranijeg osvrtanja na sam naziv i njegovo značenje, svakako je važno spomenuti redateljski i scenaristički pristup kreiranju slike žene. Istovremeno, cijeli film nije ništa drugo do reprezentacija »tehnopaganizma«, a, kako to Steven Jones objašnjava, riječ je »anarhičnom, prizemnom, slavljeničkom duhovnom pokretu koji pokušava ponovo pokrenuti magiju, mitove i bogove europskih predkršćanskih naroda«. ¹⁰ Jasno istaknuto pozivanje na ekologizam, mitove, simbole, žene kao moćne upravljačice u svijetu znanstvenog i magijskog – u likovima botaničarke Grace Augustin i Neytiri – pripadnice naroda Na'vi. I svakako same Pandore kao simbola nade i čežnje. Na drugoj strani je film Alejandra Fernandoa Amenábara Cantosa *Agora* o životu filozofkinje i znanstvenice Hipatije, koji oslikava odnos u Aleksandriji na kraju uspona filozofije u antičkom svijetu prvenstveno kroz sukob filozofskog (znanstvenog) i religioznog. Ono što je važno jest isticanje pozicije žene koja se uglavnom i dalje ponosno naglašava samo u feminističkim krugovima. Pogledamo li ova dva primjera, nailazimo na nastojanje muških umjetnika da ostave što uvjerljiviju reprezentaciju femininog. Ipak, ostaje bolna spoznaja o izgubljenosti žene u ulozi one koja je neprilagođena, potpuno fiktivna, žrtva, zaustavljena u svijetu magijskog i religijskog. U ovim filmovima tako nam se ipak ponovo nudi slika žene u okrilju svetog – ona ostaje poštovana u svijetu utopijskog ili tek kad je žrtvovana.

2. U medijima je stvarnost i dalje drugačija nego što žensko iskustvo govori, pa umjesto realnog prikaza ponovno kao da se nalazimo u svijetu fikcije. Analiza medijskog sadržaja ostaje tako i dalje važan instrument kritičkog osvrta na sliku suvremene žene. Navodi iz zaključka istraživanja medija u regiji oporost nalaza pokrivaju navodnom duhovitošću naslova i sadržaja tekstova:

»Svijet je jako opasno mjesto za žene. Ako i uspiju izbjeći nasilje od partnera, sinova, očeva, susjeda, na ulici, u ratovima, na poslu... sačekat će ih neplodnost, visoki tlak, moždani udar, anoreksija i bulimija, rak dojke, srčani problemi i psihički poremećaji. Dovoljno je da se u članku spomene blagi porast HIV osoba ženskog spola, naslov je već 'Sida dobiva lice žene' ... Osim ako nisu uspješne i afirmirane u svojoj profesiji, žene ne stare (...).«¹¹

Iako upravo u medijima, kao i u drugim profesijama, bilježimo porast sudjelovanja žena, to ne vodi i ka konačnoj suštinskoj promjeni. Tako se čini kao da nismo daleko od slike žene koja ostaje »krhka kao leptirica«, protiv čega se bori Mary Wollstonecraft 1792. godine, kada piše:

»Kao filosofkinja, s ogorčenjem čitam milozvučne epitete koje muškarci koriste da ublaže svoje uvrede; a kao moralistkinja, pitam što podrazumijevaju pod tako raznorodnim spojevima kao što su lijepi nedostaci, privlačne slabosti itd.«¹²

9
Ibid., str. 75.

10
Navod prema tekstu: Sanja Petkowska, »Drugi život kao tehnološki narativ (dandelion/kimban: jedna priča o jednom virtuelnom svetu)«, *Sociologija* 52 (2/2010), str. 150. Dostupno na: <http://scindeks.nb.rs/issue.aspx?issue=8465>, pristup: 28. 8. 2010.

11
Ženski INDOK centar, »Medijska slika žene«. Dostupno na: <http://blog.blic.rs/462/Medij-ska-slika-zene>, pristup: 1. 9. 2010.

12
Mary Wollstonecraft, *Obrana prava žene. Sa kritičkim opaskama na politička i moralna pitanja*, preveo Ranko Mastilović, »Filip Višnjić«, Beograd 1994., str. 61.

Patrijarhalni obrazac u novoj formi i dalje oblikuje stavove većeg dijela muške, kao i dobrog dijela ženske populacije.

3. Na globalnoj društvenoj sceni, posredstvom vijesti proslijeđenih u trenutku kada događaj i nastaje, moguće je svakodnevno se baviti analizama formalnih i stvarno dostignutih ženskih prava. Raspon je velik: od potlačivanja u najgrubljem obliku, prvenstveno u nerazvijenim zemljama, ratnim zonama, siromašnim regijama, preko borbe za oživotvorenje papira (stvarne primjene zakona) u tranzicijskim europskim zemljama, do dokidanja »staklenog plafona« u državama i društvima koje ističu svoje rezultate u dostignuću ostvarenja ravnopravnosti žena i muškaraca. Tako u globalnom okviru svjedočimo da je na jednoj strani svijeta i dalje neophodno izboriti se za ostvarenje osnovnih prava, a na drugoj strani svijeta čini se da kroz banalizaciju, neokonzervativizam i retradicionalizaciju patrijarhalni obrazac ponovno uzima zamah i dovodi u pitanje do sada postignuto. U konačnici dobivamo čuvarice i čuvarice tradicije koji svoju viziju ženskog identiteta razvijaju i na stari i na novi način, te bivamo ponovo zatečeni onim Bourdieuovim »paradoksom dokse«. Kako se širi prostor ženskog djelovanja, pojačava se i težnja za novim ograničavanjima. Oslobođanje iz okova privatne sfere i prelazak kućnog praga tek je predah, jer sada žena biva zarobljena mitom o ljepoti i krivicom što nije dovoljno savršena. Na globalnoj sceni tako ponovno svoj utjecaj pokazuje antifeministički diskurs.¹³

4. Unutar feminističke teorije i dalje vlada nelagoda, iako su prošla već dva desetljeća od ukazivanja na »nevolje s rodom« i subverzije Judith Butler. Premda Butler naglašava vlastitu istinsku potrebu za subverzivnim djelovanjem,¹⁴ kao i to da je svjesna teoretskog potencijala osobnog feminističkog sudjelovanja i mogućih posljedica, također napominje da predstavljачka politika i kategorije identiteta usprkos ograničenjima ne mogu biti isključene iz svijeta u kojem živimo. Ispitivanjem kategorije roda provjeravamo snagu samog feminizma, kao i nove pristupe pitanju identiteta.¹⁵ Na primjeru historije o tome nam svjedoči feministička teoretičarka Joann Wallach Scott koja preispituje kategoriju roda i njenu upotrebu u historijskim istraživanjima, pri čemu posebno ističe:

»Tretiramo li opoziciju između muškog i ženskog kao problematičnu a ne kao nešto poznato, kao nešto definirano kontekstom, nešto što je neprestano u razvoju, tada se neprekidno moramo pitati ne samo što se riskira proklamiranjima ili debatama koje se pozivaju na rod da bi objasnile ili opravdale svoje pozicije, već i na koji se to način implicitna shvaćanja roda prizivaju i ponovno ispisuju.«¹⁶

5. U granicama feminističkih, ženskih i grupa za ljudska prava ostaje podijeljenost (ili i dalje sretno sestrinstvo uz kompromise): praktičarki i teoretičarki; žena različitih identiteta pri čemu taj drugi identitet postaje dominantniji (rasa, nacija, religija, seksualna orijentacija, etnicitet); bogatih i siromašnih; suprotstavljenih po načinu djelovanja. Generalno i dalje među ženskim grupama imamo: tradicionalna udruženja žena (sela, grada, regije, partije i sl.) za koje po načinu rada i predstavljanja nismo sigurni koliko su feministička; jasno profilirane feminističke organizacije s različitim konceptima djelovanja ili opredijeljenošću za usmjeravanje na samo jedan problem; umjetničke grupe sklonije subverziji i novim formama iskazivanja. Ima tu neminovno i generacijskih nesuglasica, ali i međusobnog uvažavanja između onih koje su u svom osobnom iskustvu sabrale sjećanja na vrijeme borbe za ostvarivanje temeljnih prava i onih koje su odrasle sa stečenim pravima. Kako napominje Rosi Braidotti:

»Radi se samo o tome da se svaka generacija mora suočiti s vlastitim problemima, a iz moje perspektive čini se da je prioritetno pitanje kako se boriti za postizanje jednakosti afirmirajući razliku.«¹⁷

Pisano prije petnaestak godina ostaje na snazi i danas.

6. Upravo su aktivistkinje iz različitih ženskih udruženja i feminističke teoretičarke omogućile stvaranje institucionalnih tijela kao što su internacionalne organizacije, nacionalni centri, državne agencije za ravnopravnost, lokalne komisije koje ostaju u raskoraku između civilnog društva i zarobljenosti ulogom u upravljačkim tijelima. Neminovnost institucionalizacije ženskih prava sadržava i opasnost koja se manifestira kroz birokratizaciju. U prilog tome dovoljno je navesti jednu od definicija iz akata o ostvarivanju rodne ravnopravnosti:

»Gender ‘mainstreaming’ je (re)organizacija, unapređenje, razvoj i evaluacija procesa politika, tako da perspektiva gender ravnopravnosti bude inkorporirana u sve politike na svim nivoima i u svim fazama, od strane aktera koji su uobičajeno uključeni u donošenje odluka.«¹⁸

U originalnom tekstu dalje slijedi nabrojanje svih poteškoća u vezi ove odrednice, kako u objašnjenju tako i u odnosu prema drugim ranije već utvrđenim terminima, a i u samoj primjeni.

Prethodni kratki pregled proturječnosti, koje bitno utiču na odrednice unutar feminizma, samo je pokazao dio onog što o(ne)mogućuje konstrukciju i rekonstrukciju ženskog identiteta. Oslikavaju nam to i *avatari* u svojoj zavodljivoj igri koja nudi daleko i tajanstveno, ali istovremeno zamagljuje sliku stvarnosti. Umjesto zaključka ostaje podsjećanje da u rascjepima stvarnosnog – posebno kroz prizmu popularne kulture i medija – za žene biti (polu)božanstvenom danas, čini se, postaje jednostavnije nego biti običnom. Ako je žena odlučila biti neprilagođena realnom životu u kojem u novoj formi nadire patrijarhalno, ona ostaje i dalje fizički potpuno ogoljena, ranjiva, ranjena ili je na kraju ubijena. Iako se čini da u kratkoj i bogatoj historiji feminističke i rodne teorije već možemo na marginama ostaviti pitanje ženskog/ih identitet/a, jasno je da se upravo to ne bi smjelo dogoditi.

13

Usp. Naomi Wolf, *Mit o ljepoti. Kako se prikazi ljepote koriste protiv žena*, prevela Tamara Slišković, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2008., i Susan Faludi, *Backlash: The Undeclared War Against American Women*, Crown, New York 1991.

14

Usp. Judith Butler, *Nevolje s rodom. Feminizam i subverzija identiteta*, prevela Adriana Zaharijević, Karpos, Loznica 2010., str. 105.

15

Ibid., str. 53.

16

Joan Wallach Scott, *Rod i politika povijesti*, prevela Marina Leustek, Ženska infoteka, Zagreb 2003., str. 72.

17

Rosi Braidotti, »Politika ontološke razlike«, preveo Ranko Mastilović. Dostupno na: http://www.zenskestudie.edu.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=140&Itemid=41, pristup: 20. 10. 2009.

18

»Gender mainstreaming (Konceptualni okvir, metodologija i pregled dobrih praksi)«. Dostupno na: <http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/centri/gendercentarrrs/AKTI/Documents/gendermainstreaming/PREVOD-final.pdf>, pristup: 4. 6. 2009.

Milena Karapetrović

Shadowed by Avatar

About (Re)Construction of the Female Identity

Abstract

The main topic of this paper is the problem of female identity in the postmodern era. In a framework of threefold explanation of the term avatar, author is trying to show the extent to which female identity is still under the influence of the patriarchal pattern. If we use avatar as something which refer us to the utopian, virtual, and divine, the question is whether the present gaps in the pluralistic approach create a picture of a woman and determine the identity of the female according to models that are thought to have been overcome and eradicated. In parallel with the increase in the number of feminist concepts and strengthening of women's organizing, one can see once again the establishing of the rule of the masculine in new forms, which we illustrate by examples from the areas of popular culture, media, institutional action.

Key words

avatar, identity, feminism, masculine, postmodernism, subversion, neoconservatism, gender, (re)construction